

LÕIMUMISPROGRAMM 2021-2024

Tulemusvaldkond	Rahvastik ja sidus ühiskond
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti on kestliku rahvastikuga, sidus ja kaasav ühiskond.
Valdkonna arengukava	„Lõimuv Eesti 2020“ jätkuarengukava, esialgse nimetusega „Rahvastik ja sidus ühiskond“
Programmi nimi	Lõimumisprogramm
Programmi eesmärk	Eesti ühiskond on lõimunud ja sotsiaalselt sidus, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osalevad aktiivselt ühiskonnaelus ja jagavad demokraatlikke väärtusi
Programmi periood	2021.–2024. aasta
Peavastutaja (ministeerium)	Kultuuriministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	
Kaasvastutaja ministeerium ja selle valitsemisala asutused (ühisprogrammi puhul)	

Sissejuhatus

Riiklikul tasemel hakati lõimumispoliitikaga tegelema 1990. aastate lõpus: esimene valdkonna arengukava töötati välja aastatel 1997–2000 ning loodi lõimumispoliitikaga tegelevad institutsioonid, sh Integratsiooni Sihtasutus (edaspidi *INSA*). Alates 2000. aastast, mil esimene lõimumise valdkonna arengukava vastu võeti, on tehtud seitse integratsiooni monitooringut¹, mitmeid lõimumise valdkonna uuringuid ning toimunud on arengukavade ja programmide lõpp- ja vahehindamised. Uuringud ja analüüsid kinnitavad, et ühiskonna sidusus on kasvanud ja lõimumise võtmevaldkondades on toimunud positiivsed arengud, kuid jätkuvalt on olemas mitmed väljakutsed ja kitsaskohad.

Ühiskonna sidususe suurendamine ja riigi põhirahvastikust erineva keele- ja kultuuritaustaga inimeste lõimimine ühiskonnaellu on muutumas üha olulisemaks nii riigi stabiilsuse, majanduse kasvupotentsiaali kui ka ühiskonna heaolu seisukohast. Kultuuriline mitmekesisus ja erinevuste austamine toetab riigi arengupotentsiaali, kuid samas on see ka ühiskonnale väljakutse. Sidususe saavutamiseks on vajalik ebavõrdsuse ja tõrjutuse vähendamine ning sotsiaalsete suhete, sidemete ja suhtlemise tugevdamine. Lõimumisprotsess on vajalik, et inimesed ei lahkuks Eestist ja et igäüks saaks rakendada oma potentsiaali täiel määral sõltumata vanusest, soost, etnilisest või rahvuslikust päritolust, usutunnistusest, puudest või seksuaalsest sättumusest.

Eesti lõimumispoliitika lähtub kohustustest ja eesmärkidest, mida toob kaasa Eesti liikmesus rahvusvahelistes organisatsioonides, ning arvestab Euroopa Liidu tasandil kindlaksmääratud ja kooskõlastatud õigus- ja tegevuspõhimõtete raamistikku.

¹ Integratsiooni monitooring viidi läbi aastatel 2000, 2002, 2005, 2008, 2011, 2015, 2017

Lõimumise all mõistetakse ühiskonna kultuurilise, poliitilise ja sotsiaalmajandusliku sidususe suurenemist. Lõimumistegevused toetavad eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste aktiivset osalust sotsiaalselt sidusa ühiskonna kujunemisel. Edukas lõimumisprotsess toimub eeskätt vabatahtliku valiku ja motivatsiooni toel, mida toetab riiklik ja kogukondlik institutsionaalne raamistik, kuhu lisaks avaliku sektori organisatsioonidele, sh kohalikele omavalitsustele, on kaasatud ka erasektori ja kodanikuühiskonna organisatsioonid.

Senise lõimumispoliitika peamise sihtrühmana on nähtud valdavalt venekeelseid Eesti püsielanikke, kellel ei ole Eesti kodakondsust ja kes on valdavalt Vene Föderatsiooni kodanikud või määratlemata kodakondsusega isikud. Uue programmiperioodi tegevusi suunatakse nii eesti emakeelega inimestele kui ka senisest enam uussisserändajatele (sh rahvusvahelise riigikaitse saajatele), tagasipöördujatele ja rahvuskaaslastele.

Lõimumispoliitika on horisontaalse iseloomuga ning hõlmab riigi eelarvestrateegias mitut poliitikavaldkonda, aidates saavutada nende eesmärgi, sh säilitada eesti keelt ja kultuuri, kindlustada Eesti riigi julgeolekut ning suurendada majanduse konkurentsivõimet. Samal ajal toetavad teiste poliitikavaldkondade tegevused lõimumispoliitika eesmärkide elluviimist.

Selles lõimumisprogrammis on kajastatud ainult Kultuuriministeeriumi tegevusi, mida tuleb vaadelda lõimumiseesmärkide saavutamiseks kogu avaliku sektori tegevuste koosmõjus.

Programmi juhtimiskorraldus

Programmi koostamise ja elluviimise eest vastutab ning seiret koordineerib Kultuuriministeerium kultuurilise mitmekesisuse asekancleri juhtimisel. Elluviidavad tegevused ja prioriteedid lähtuvad Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist, on kooskõlas riigi eelarvestrateegia protsessiga nelja aasta lõikes ja täpsustatakse ühe aasta lõikes riigieelarve protsessi raames. Kultuuriministeerium uuendab programmi igal aastal ja pikendab seda ühe aasta võrra, tagades kooskõla riigi eelarvestrateegia perioodi ja riigieelarveliste vahenditega.

Lõimumisprogrammi rakendamiseks, mis keskendub Kultuuriministeeriumi rahastatavatele tegevustele, koostab ministeerium igal aastal lisaks tulemusaruande, mis esitatakse Rahandusministeeriumile riigi eelarvestrateegia koostamise protsessis. Ministri kinnitatud programm avalikustatakse Kultuuriministeeriumi kodulehel pärast riigieelarve seaduse vastuvõtmist Riigikogus ning riigieelarve vahendite täiendavat liigendamist Vabariigi Valitsuses.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve

Programmi eesmärk: Eesti ühiskond on lõimunud ja sotsiaalselt sidus, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osalevad aktiivselt ühiskonnaelus ja jagavad demokraatlikke väärtusi.

Tulemusvaldkonna ja programmi mõõdikud

Mõõdik, sh allikas	Algtase (viimane teadaolev aasta)	Sihttase 1 (2021)	Sihttase 2 (2022)	Sihttase 3 (2023)	Sihttase 4 (2024)

Tugeva ja keskmise riigiidentiteediga isikute osakaalu indeks teistest rahvustest isikute hulgas, % (EIM)	39 47 (2017)	Ei mõõdeta	Ei mõõdeta	40 55	Ei mõõdeta
Avatud hoiakuga inimeste osakaal sallivuse koondindeksi alusel (EIM)	eestlased 31%; teised rahvused 57% (2017)	Ei mõõdeta	Ei mõõdeta	eestlased: 40%; teised rahvused: 70%	Ei mõõdeta
Enesehinnanguline informeeritus Eestis toimuvast eestlaste ja teistest rahvustest elanike seas, % (EIM)	85% eestlastest ja 83% teistest rahvustest inimesi peavad seda heaks või väga heaks (2017)	Ei mõõdeta	Ei mõõdeta	85% eestlastest ja 85% teistest rahvustest inimesi peavad seda heaks või väga heaks	Ei mõõdeta
Aktiivse eesti keele oskusega inimeste osakaal teistest rahvustest elanikest. Eesti keele mitte oskavate inimeste osakaal teistest rahvustest elanikest, % (EIM)	41% (valdab vabalt või saab aru, räägib ja kirjutab); 10% ei valda eesti keelt (2017)	Ei mõõdeta	Ei mõõdeta	50% (valdab vabalt või saab aru, räägib ja kirjutab); 8% ei valda eesti keelt	Ei mõõdeta
Kontaktide tihedus eestlaste ja teiste rahvuste esindajate vahel (osakaal, kellel on palju kontakte), % (EIM)	eestlased 38%; teised rahvused 64% (2017)	Ei mõõdeta	Ei mõõdeta	eestlased: 50%; teised rahvused: 75%	Ei mõõdeta

Programmi eelarve

KULUDE JA INVESTEERINGUTE JAOTUS MEETMETE JA PROGRAMMI TEGEVUSTE VAHEL (eur)	2021 eelarve	2022 eelarve	2023 eelarve	2024 eelarve
Lõimumisprogramm	7 742 394	6 354 492	7 346 622	9 799 437
Lõimumispoliitika kujundamine, toetamine ja arendamine	7 742 394	6 354 492	7 346 622	9 799 437

Lõimumispoliitika kujundamine	1 562 229	1 551 163	1 548 201	1 501 016
Lõimumispoliitika rakendamine	6 180 166	4 803 329	5 798 421	8 298 421

Olukorra lühianalüüs

Statistikaameti andmeil elab Eestis 194 rahvuse esindajat. 69% riigi elanikkonnast on rahvuselt eestlased, 25% venelased, 2% ukrainlased, 1% valgevenelased ja 0,8% soomlased.

Rahvastikuregistri 01.01.2020 andmete kohaselt elab Eestis 1 337 097 elanikku, kellest 1 132 022 on Eesti Vabariigi kodanikud. Määratlemata kodakondsusega inimeste arv, kelle elukoht on registreeritud Eestis, on 71 051 (5,3% elanikest). Teiste riikide kodanike arv, kelle elukoht on registreeritud Eestis, on 134 024 (suurim osakaal on Venemaa Föderatsiooni kodanikel (85 917), järgnevad Ukraina kodakondsusega isikud (10 400)).

Lõimumisvaldkonna olulisteks väljakutseteks on regionaalsed lõhed ning keelekeskkondade segregatsioon.² Venekeelsed elanikud on koondunud Ida-Virumaale ja Harjumaale (eelkõige Tallinna, Maardusse, Paldiskisse), kus elatakse samades asulates, kuhu sisserändajana Teise maailmasõja järgsel nõukogude võimu perioodil elama saabuti. Taoline olukord takistab ühiskonnas eri kogukondade sidususe ja vastastikuste kontaktide teket.³ Seetõttu on vaja tegelda nii uussisserändajate kui ka vähelõimunud isikute lõimumise kultuuriliste, keeleliste ja regionaalsetele erinevustega.

Viimasel aastakümnel on erinevate sotsiaalsete, majanduslike ja poliitiliste protsesside tulemusel toimunud olulised muutused ka Eesti rändeprotsessides. Rahvusvaheline ränne ei ole Eesti jaoks midagi uut, kuid väljarände asemel näeme viimastel aastatel üha kasvavat sisserännet. Alates 2015. aastast on Eesti rändesaldo muutunud positiivseks, üha enam sisserändajaid soovib jääda Eestisse püsivalt. Väljaränne on vähenenud ning kasvanud on Eesti kodanike tagasipöördumine ja sisseränne.

2019. aastal sai tähtajalise elamisloa või -õiguse 11 453 inimest, neist 7435 kolmandate riikide kodanikku ja 4018 ELi, EMP või Šveitsi kodanikku.⁴ Euroopa Liidust tuleb Eestisse elama enim Soome ja Läti kodanikke, kolmandatest riikidest saabujate hulgas on enim Ukraina ja Venemaa Föderatsiooni kodakondsusega inimesi.

Kolmandatest riikidest pärit sisserände peamised põhjused 2019. aastal olid töötamine (3155), pereränne (2492) ja õppimine (1492). Võrreldes eelmiste aastatega on enim kasvanud pererändajate aga ka töörändajate arv, õpirändajate arv on jäänud enam-vähem stabiilseks. Nagu 2018. aastal, täitus ka 2019. aastal sisserände piirarv juba aasta esimesel kuul.

Eesti integratsiooni monitooring (EIM) 2017. aasta, 2016/2017. aasta Eesti inimarengu aruanne, Statistikaameti andmed ning muud rakendusuuringud toovad välja mitmed lõimumisalased probleemid, millele tuleb tähelepanu pöörata: teistest rahvustest isikute usaldamatus riigi institutsioonide vastu, madal aktiivse riigikeele oskusega inimeste arv ja keelekeskkonna puudumine, erinevast rahvusest inimeste vähesed omavahelised kontaktid, teistest rahvustest inimeste madal osalus vabatahtlikus liikumises ja vabakonna organisatsioonides, eestlaste vähene kaasamisvalmidus, eestlaste ja teistest rahvustest inimeste erinevad harjumused meediatarbimises ning ühise infovälja puudumine.

² Leetmaa, K. 2017. Elukoht kui lõimumise mõõdupuu: muutused keelekogukondade elukohtade eraldatuses. Eesti Inimarenguaruanne 2016/2017. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu.

³ *Ibid.*

⁴ Politsei- ja Piirivalveameti ja Rahvastikuregistri andmed seisuga 08.01.2020. Välismaalaste seaduse alusel tehtud tähtajalise elamisloa ja -õiguse otsused ja 2019. a-l registreeritud tähtajalise elamisõiguste arv. Andmed ei sisalda püsivalt Eestisse elama asumiseks antud tähtajaliste elamislubade arvu.

Ühiskonna sidusus on olulistest võtmevaldkondades viimastel aastatel suurenenud: tööturulõhed eestlaste ja teistest rahvustest inimeste vahel vähenesid üldise majanduskasvu tingimustes, Eesti elanike suhtumine sisserändesse on muutunud positiivsemaks. Paranenud on teistest rahvustest elanike enesehinnanguline eesti keele oskus ning eesti keele tasemeeksamite sooritus. Koolieelsetes lasteasutustes keelekümblusena eesti keeles õppivate laste osakaal on kasvanud, samuti on suurenenud nende venekeelsete noorte osakaal, kes sooritasid B2-taseme eksami väga hea tulemusega (üle 75 punkti). Telekanali ETV+ vaadatavus venekeelse elanikkonna seas vähehaaval suureneb.

Inimeste hoiakud avalduvad naturalisatsiooni teel Eesti kodakondsuse omandanute vähenemas arvus. 2019. aastal sai naturalisatsiooni korras kodakondsuse 751, 2017. aastal 878, 2016. aastal 1771 ja 2014. aastal 1615 inimest. Määratlemata kodakondsusega isikute arv vähenes eelkõige tulenevalt demograafilistest protsessidest. 2017. aasta lõpus omas kehtivat elamisluba või -õigust 80 316 määratlemata kodakondsusega isikut, 2019. aasta lõpus oli neid 75 607.⁵

Lõimumisvaldkonnas on läbi aastate suurema tähelepanu all olnud eesti keele oskus ja selle omandamine. Riigikeele oskus mõjutab nii sotsiaalmajanduslikku kui ka kultuurilist lõimumist. Eesti keele õppe võimaluste mitmekesisus ja täiskasvanute kasvanud õpimotivatsioon avaldas mõju eesti keele tasemeeksamite sooritusele. 2019. aastal sooritas SA Innove korraldatud eesti keele tasemeeksami positiivselt 57,4% A2-, B1-, B2- või C1-taseme eksamil käinutest.

Motivatsioon eesti keelt õppida on tugevalt seotud tööturuga. Üle 90% INSA ja Töötukassa koolitusel osalenutest nimetas eesti keele õppimise põhjusena paremat hakkamasaamist ja väljavaateid tööturul. Samuti ajendas eesti keele õppimist integratiivne motiiv: soov tulla paremini toime igapäevastes olukordades ning osaleda ühiskondlikus- ja kultuurielus.⁶ Rakendusuringu järgi on neid, kes plaanivad lähema kolme aasta jooksul eesti keelt õppida 52 000–68 000.

Eestis elavaid rahvusrühmi tugevalt eristavaks trendiks on endiselt hinnangud eri infoallikate olulisusele ja usaldusväärsusele. EIM 2017 andmetel on eestlased orienteeritud eestikeelsele meediale ning olulisimateks meediakanaliteks peetakse ERRi (84%) ja teisi eestikeelseid tele- ja raadiokanaleid (74%). Venekeelsete elanike meediaallikate pingereas domineerivad Venemaa telekanalid (71%), PBK (70%) ja ERRi venekeelne „Aktuaalne kaamera“ (62%). Vaatamata sellele on eestlaste ja teisest rahvusest inimeste informeeritus Eestis toimuva kohta lähenenud eestlaste hinnangutele (vastavalt eestlastel 89% ja teistel rahvustel 85%).

2019. aastal jätkus telekanali ETV+ avamisest alguse saanud ERRi telekanalite vaatamise kasv – seda eelkõige muust rahvusest elanike arvelt. Kui 2018. aastal vaatas ERRi telekanaleid nädalas vähemalt 15 minutit 27,3% muust rahvusest inimestest (vanuses 4 eluaastat ja enam), siis 2019. aastal jälgis ERRi telekanaleid juba 29% samast grupist.⁷

Venekeelisel portaaliil rus.err.ee oli 2019. aastal keskmiselt 81 000 unikaalset kasutajat nädalas ja ingliskeelisel news.err.ee ca 30 000. 2018. aastal oli mõlema portaali külastajate arv ligi 2 korda madalam, vastavalt 47 000 ja 17 000 unikaalset kasutajat nädalas.⁸ 2019. aastal kuulas Raadio 4 nädalas ca 30% teistest rahvustest kuulajatest.⁹

Eestis tegutseb umbes 300 rahvusvähemuste kultuuriseltsi, millest riigi toetust saavad 250 organisatsiooni. Riiklikud toetused rahvusvähemuskultuuridele on osutunud tõhusaks poliitikavahendiks riigis elavate rahvusgruppide vaimse kultuuripärandi säilitamisel ja mitmekultuurilise ning avatud kultuuriruumi loomisel. EIM 2017 andmete järgi ei tunne 58% teisest rahvusest inimestest mingit survet

⁵ Politsei- ja Piirivalveameti andmed seisuga 01.01.2020.

⁶ Tallinna Ülikool ja Eesti Rakendusuringute Keskus CentAR (2018). „Eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õpe lõimumis- ja tööhõivepoliitikas: kvaliteet, mõju ja korraldus“.

⁷ Allikas: Kantar Emor (2019). „Teleauditooriumi Mõõdikuuring“. ETV+ vaatajate osakaal nädalas (% sihtrühmast, kes vaatas kanalit vähemalt 15 minutit nädalas). Sihtrühm: 4-aastased ja vanemad Eesti elanikud.

⁸ Allikas: Gemius, 2019.

⁹ Allikas: Kantar Emor (2019). Raadiouuring.

oma rahvuskultuurist loobumiseks ja eestistumiseks ning 85% leiab, et Eestis on ruumi mitmesugustele keeltele ja kultuuridele.

EIM 2017 tulemused näitavad, et eestlaste ja muust rahvusest inimeste omavahelised kontaktid on viimasel aastakümnel suurenenud eelkõige tööhõives ja õpingutes, kuid mitte vabal ajal. Eri rahvusest inimeste kontaktide soodustamiseks viiakse ellu suuremat ühiskondlikku sidusust toetavaid meedia- ja koostöötegevusi, mh kultuuri- ja spordivaldkonnas.

Kultuuritarbimises esinevad erinevused eestlaste ja teiste rahvuste esindajate vahel. Statistikaameti andmetel olid eestlased muust rahvusest inimestest tunduvalt aktiivsemad ja seda igas kultuurivaldkonnas. Kõige suurem oli teatris ja raamatukogus käinute osatähtsuste erinevus – eestlaste kasuks.

Märkimisväärne osa eestlastest elab ka välismaal – hinnanguliselt 200 000 inimest. Aitamaks rahvuskaaslastel hoida sidet Eesti ja eesti kultuuriga ning talletamaks väliseesti kultuuripärandit, toetatakse kultuurikollektiivide ja loomeinimeste kontakte, kultuurivahetust väliseesti kogukondadega ning väliseestlaste osalust eesti kultuuri suurüritustel.

Nende tegevuste vajalikkust tõestab „Rahvuskaaslaste programmi 2009–2013“ mõju-uuring, mille koostas Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE ja Balti Uuringute Instituut.¹⁰ Uuringust selgus, et kõige olulisemaks peavad väliseestlased tegevusi, mis võimaldavad inimestel vahetult Eestisse eesti keele ja kultuuri keskkonda tulla: Eestis õppimine, praktika Eesti ettevõtetes ja osalemine keelesaagrites. Seetõttu toetatakse Kultuuriministeriumi eelarvest väliseestlaste osalust Eesti laulupidudel, piirkondlikel laulupäevadel ja folkloorifestivalidel ning välismaal elavatele eesti lastele suunatud suviseid eesti keele ja kultuuri laagreid Eestis. Samuti rahastatakse rahvuskaaslaste kultuuriprojekte, mis aitavad kaasa väliseesti ühenduste kontaktidele Eesti riigi, omavalitsuste, kultuuriorganisatsioonide ja vabaihenduste tasandil.

Ajavahemikul 2016–2018 ületas Eesti kodanikest väljarändajate arv Eesti kodanikest sisserändajate arvu, kuid alates 2017. aastast on igal aastal Eestisse sisse rännanud rohkem Eesti kodanikke, kui väljarännanud.¹¹ Peamiselt on Eesti kodanikud rännanud Soome, mis on suurima Eesti diasporaaga välisriik, Suurbritanniasse ja Saksamaale. Seejuures oli Soome minejate arv Suurbritanniaga võrreldes rohkem kui üheksa korda suurem. Tagasi pöörduti enim samuti Soomest ja Suurbritanniast, aga ka Venemaalt.¹²

Perioodil 2014–2019 on rahvuskaaslaste programmi toel Eestisse tagasi pöördunud 645 inimest. Pikka aega Eestist eemal viibinud või välisriigis sündinud eestlaste ja Eesti kodanike Eestisse naasmist toetab INSA, makstes abivajajatele tagasipöördumistoetust ja pakkudes nõustamisteenust. Tagasipöördumine kasvab ning koos sellega ka toetust ja nõustamist vajavate isikute arv. 2017. aastal määrati tagasipöördumistoetusi 119, 2018. aastal 149 ja 2019. aastal 68 isikule. Kui varem on muude tegevuste raames nõustatud ca 77 inimest aastas, siis 2019. aastast, mil asus tööle tagasipöördujate nõustaja, on nõustatud ca 120 peret. Tagasipöördujate kogemusnõustamise kohtumistel osales 56 inimest. Suurt tähelepanu pööratakse tagasipöördujate tugimeetmete arendamisel koostööle kohalike omavalitsustega. Alates 2019. aastast töötab INSAs rahvuskaaslaste info- ja koostööspetsialist.

¹⁰ https://www.hm.ee/sites/default/files/ty_rahvuskaaslaste_uuring.pdf

¹¹ Statistikaamet (2020), vt siit [RVR08: Välisränne vanuserühma, soo ja kodakondsuse järgi](#).

¹² Siseministerium, Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkt (2019). „Rändestatistika ülevaade 2014–2018. Eesti“.

Meetmed, tegevused ja teenused

Meede 1. Lõimumispoliitika kujundamine, toetamine ja arendamine

Eesmärk: tagada õiguslik ja toetav lõimumist soodustav keskkond

Meetme moodsikud

Moodsiku nimi	Algtase (2019)	Sihttase 1 (2021)	Sihttase 2 (2022)	Sihttase 3 (2023)	Sihttase 4 (2024)
Lõimumispoliitika on koordineeritud tulenevalt lõimumisvaldkonna arengukavast. Partnerministeeriumid panustavad pikaajalistesse eesmärkidesse ja loodud on toimiv võrgustik, ei/jah (KUM)	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah
Kaasajastatud õigusaktid ja antavad toetused vastavad sihtrühma vajadustele ja loodud lõimumist toetav info- ja väärtusruum, ei/jah (KUM)	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah

Meetme kirjeldus

Lõimumisprogrammis kajastatakse Kultuuriministeeriumi planeeritud, elluviidavaid ning rahastatavaid tegevusi ja teenuseid ning antakse ülevaade olulisematest uutest algatustest. Teiste ministeeriumide elluviidavad ühiskonna lõimumist toetavad tegevused kajastatakse ministeeriumide juhivate programmide ja tegevuste raames. Samuti analüüsitakse tulemusi moodsikute monitoorimise kaudu.

Programmi meede jaguneb kaheks tegevuseks – lõimumispoliitika kujundamine ja rakendamine, mille raames osutatakse kokku seitset lõimumisele suunatud avalikku otsest ja kaudset teenust.

Tegevus 1.1. Lõimumispoliitika kujundamine

Eesmärk: Õigusliku ja toetava keskkonna loomine, mis soodustab lõimumist. Lõimumispoliitikat kujundatakse ja arendatakse avatult, teadmispõhiselt ning toetudes kaasamise põhimõtetele.

Tegevuse mõõdikud

Mõõdiku nimi	Algtase (2019)	Sihttase 1 (2021)	Sihttase 2 (2022)	Sihttase 3 (2023)	Sihttase 4 (2024)
Kultuuriministeeriumi tööplaani ülesanded on tulemuslikult täidetud. Kaasajastatud on õigusaktid, mis vastavad sihtrühma vajadustele, ei/jah (KUM)	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah

Tegevuse kirjeldus

Kultuuriministeeriumi kultuurilise mitmekesisuse asekanstler koostöös kultuuriministri moodustatud rahvusvähemuste kultuurinõukoja ja Ida-Virumaa rahvuskultuuriühenduste ümarlauaga kujundab vähemusrahvuste kultuuriorganisatsioonidele suunatud poliitikat. Romade lõimumisküsimustega tegelemiseks ja teabe koordineerimiseks on Kultuuriministeeriumi juurde loodud romade lõimumise nõukoda.

Tihedat koostööd tehakse ka Välisministeeriumiga ÜRO ja Euroopa Nõukogu rahvusvaheliste konventsioonidega võetud kohustuste täitmise ja rahvusvähemuste õiguste seires. Koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga viiakse ellu rahvuskaaslaste ja hõimurahvaste programme.

Lisaks on Kultuuriministeerium Euroopa Komisjoni Euroopa integratsioonivõrgustiku (European Integration Network) liige, Euroopa Komisjoni riiklik roma kontaktpunkt (National Roma Contact Point – NRCP) ja esindab Eestit Euroopa Nõukogu romade ja rändlejadate eksperdikomitees (Committee of Experts on Roma and Traveller Issues - ADI-ROM).

Kultuuriministeerium planeerib olla Euroopa Sotsiaalfondi (edaspidi ESF) rakendusasutus ka uuel Euroopa Liidu rahastusperioodil 2021-2027 meetmes, mis on seatud lõimumise ja eesti keele õppega.

Kultuurilise mitmekesisuse osakond vastutab lõimumise valdkonnaga seotud strateegilise planeerimise ning õigusaktide kaasajastamise eest.

Arenguvajadused

Lõimumisvaldkonna horisontaalsus nõuab protsessi edukuse tagamiseks suuremat koostööd ministeeriumide ja poliitika rakendajate vahel, sh kohalike omavalitsuste, kolmanda ja erasektoriga.

Sihtrühmad ei ole teadlikud olemasolevatest teenustest, kättesaadavust piirab info killustatus. Seetõttu peaks uute tegevuste käivitamise ja sildade ehitamise kõrval sama palju tähelepanu pöörama sihtrühmade teadlikkuse tõstmisele, nii et inimestel oleks lihtne aru saada, milliseid teenuseid neile pakutakse, kuidas need üksteist toetavad ning mida teenustes osalemine neile annab.

Programmiperioodi olulisimad tegevussuunad ja uued algatused:

- Uue lõimumise arengukava koostamine ja rakendamine.
- Tehakse tihedat koostööd Eesti Linnade ja Valdade Liidu ning ministeeriumidega, et kaasata lõimumisvaldkonna arendamisse kohalikud omavalitsused. Kultuuriministeeriumi eesmärk on välja töötada tegevused, millega KOVid saaksid lõimumisse panustada ja neid rakendada.

- Balti Uuringute Instituut viis 2019. aastal lühiuuringu, mille eesmärk oli üle vaadata integratsiooni monitooringute senine korraldus ja meetodika ning täpsustada seeläbi monitooringute läbiviimise korraldust ning üldised põhimõtted perioodiks 2020-2030. Lähtudes uuringu tulemustest korraldatakse 2020. aastal monitooringu läbiviimiseks hange, mille tulemused selguvad 2021. aastal.
- 2019. aastal esitleti arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ vahehindamise (riigieelarvest ja ESFist rahastatavate tegevuste) tulemusi ja lähtuvalt sellest tehakse poliitikamuudatuse ettepanekuid uue arengukava koostamisel.¹³
- 2021. aastal koostatakse Lõimuv Eesti 2020 lõpparuanne.

Teenused:

Lõimumispoliitika kujundamine

Lõimumispoliitika planeerimine, analüüs, koostööpartneritega koostöö korraldamine ning sisendi andmine valdkondlike poliitikate kujundamiseks lõimumise kontekstis ja vastava informatsiooni kogumine toimub Kultuuriministeriumis kultuurilise mitmekesisuse asekanstleri juhtimisel. Peamiselt toimub poliitikakujundamine õigusaktide ja regulatsioonide koostamise ning kooskõlastamise käigus. Samuti on olulisel kohal koostöö olulisemate partneritega ja avaliku kaasamise korraldamine, sh iga-aastase lõiumisakadeemia korraldamine, kohalike foorumite korraldamine piirkondades, kus on suur osakaal teisest rahvusest inimestel.

Tegevus 1.2. Lõimumispoliitika rakendamine

Eesmärk: Tagada võimalused erineva keele ja kultuuritaustaga inimestele aktiivseks osalemiseks Eesti ühiskonnaelus, toetada rahvusvähemuskultuure ning soodustada kogukondadevahelist koostööd, luua ühine kultuuri- ja infoväli.

Tegevuse mõõdikud

Mõõdiku nimi	Algtase (viimane teadaolev aasta)	Sihttase 1 (2021)	Sihttase 2 (2022)	Sihttase 3 (2023)	Sihttase 4 (2024)
INSA lõimumisprogrammi raames tasuta keeleõppekursuste läbinud inimeste osakaal alustanutest (%) (INSA)	80 (2019)	80	80	80	80
Võrgustik rahvusvähemuste organisatsioonide, riigi ja teiste partnerite vahel toimib, ei/jah (INSA)	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah

¹³ Valdkondliku arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ rakendusplaanides perioodil 2014–2018 riigieelarvest rahastatud tegevuste vahehindamine, vt siit https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/le2020_re_vh_02.04.19.pdf Siseministeriumi ja Kultuuriministeriumi ESFi kohanemis- ja lõimumismeetme rakendamise vahehindamine perioodil 2014–2018. Lõpparuanne. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/esf_kohanemis-ja_loimumismeetme_vahehindamine_-_lopparuanne.pdf

Loodud võimalused kontaktide tihendamiseks eestlaste ja teistest rahvustest elanike vahel, ei/jah (INSA)	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah
Toetatud väliseesti kultuuriseltside arv, tk (INSA)	23 (2019)	15	15	15	15
Antud toetused vastavad sihtrühma vajadustele ja loodud on lõimumist toetav info- ja väärtusruum, ei/jah (KUM)	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah

Tegevuse kirjeldus

Valdkonna allasutus, peamine partner ja teenuste rakendaja on INSA, mille peakontor asub Narvas. Tallinnas ja Narvas asuvad 2019. aastal tööd alustanud eesti keele majad, mis on INSA struktuuriüksused.

INSA on Eesti lõimumispoliitika peamine rakendaja ja kompetentsikeskus. Enamik INSA väljakujunenud töösuundi – keele- ja kodanikuõpe, tööturuvaldkonna tugiprojektid, rahvusvähemuste identiteedi toetamine – on osutunud integratsiooni monitooringute tulemusi arvestades lõimumisprotsesside toetamisel ja kujundamisel otstarbekaks. Sihtasutuse asutaja on Eesti Vabariik, mille nimel teostab asutajaõigusi Kultuuriministerium.

Kultuuriministerium planeerib olla ESFi rakendusasutus ka uuel Euroopa Liidu rahastusperioodil 2021-2027 meetmes, mis on seatud lõimumise ja eesti keele õppega.

Arenguvajadused

Vähemusrahvuste kultuuriautonoomia ja rahvuskultuurid

INSA 2017. aastal tehtud uuring „Eesti rahvusvähemuste rahvuskultuurialastes tegevustes osalemise mõju nende etnilisele identiteedile“¹⁴ näitas, et lõimumise toetamise seisukohalt on oluline, et rahvusvähemused omandaksid eesti kultuuri kui ka väärtustaksid ja hoiaksid oma päritolukultuuri. See avaldab positiivset mõju rahvusvähemuste etnilisele ja riigiidentiteedile, nende emakeele oskusele ja osalusele ühiskonnaelus. Siiski tuleb jätkuvalt tugevdada rahvusvähemuste ühingute haldusvõimekust ning toetada nende koostööd eesti organisatsioonidega.

Eesti väike roma kogukond on siin sügavalt juurdunud ning valdab eesti keelt üldiselt hästi, kuid kogukonna esindajad on ülejäänud ühiskonnaga võrreldes madala haridustasemega. Sellest tingituna on neil teistest enam raskusi tööturule pääsemise ja seal püsimisega ning kaasaegsesse ühiskonda lõimumisega. Romad osalevad vähe kodanikuühiskonna organisatsioonides, usaldavad teistest rahvustest oluliselt vähem riigiinstitutsioone ning tajuvad märksa sagedamini sallimatust oma rahvuse tõttu.¹⁵ Romade sotsiaalmajandusliku lõimumise soodustamiseks ning seda toetava roma rahvuskultuuri ja identiteedi tugevdamiseks on oluline tõhusamalt toetada roma noorte haridusteed, romade osalust avalikes teenustes, roma kodanikuühiskonna organisatsioonide teket ja võimekust ning roma kultuuri tutvustamist Eesti elanikele.

Nõustamis- ja infosüsteem

Elatustaseme tõus, majanduskasv ning globaalsed rändetrendid on toonud kaasa rändemahtude kasvu. Erinevate sisserändegruppide (tagasipöördujad, õpi-, töö- ja pererändajad, rahvusvahelise kaitse saajad jne) ja lühiajaliste rändevormide mitmekesisustumine mõjutab Eesti võimekust rändega toime tulla, tagada ühiskonna sidusus ning toetada lõimumist. Jätkuvalt vajavad tähelepanu ka teisest rahvusest vähelõimunud püsielanikud. Seetõttu tuleb jätkata ning edasi arendada nõustamisteenuseid, mis aitavad sihtrühmadel paremini toime tulla Eesti ühiskonnas.

Sageli ei ole tagasipöördujate keeletase ega teadmised Eesti ühiskonnakorraldusest siin hakkama saamiseks piisavad ning suurel osal tagasirännanutest esineb kohanemisprobleeme, seda isegi üsna lühikest aega välismaal elamise korral. Kohanemisprobleemid on seotud sobiva töö leidmisega, Eestisse naasmisega tekkiva elatustaseme languse ning majanduslikult kehvema toimetulekuga. Tagasipöördujatele suunatud teenused (nõustamine, tööturu võimaluste tutvustamine, toetuste maksmine jm) vajavad ühtset arendusprotsessi. Tagasipöördumispoliitika oluliseks faktoriks ei ole ainult tagasipöördujate hulk, vaid ka sihtgrupi integreerimine vastuvõtvasse ühiskonda ning sisenemine Eesti tööturule, mistõttu tuleb leida täiendavaid võimalusi, et soodustada tagasipöördujate kohanemist Eesti ühiskonnaga.

---

¹⁴ https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/id_uuringu_aruanne.pdf

¹⁵ L. Karabeshkin, N. Derman. Eesti romade kuuluvustunne ja osalemine ühiskonnaelus. Tallinn, 2018.

Koostöö- ja kommunikatsioon

Tähelepanu tuleb pöörata kogu ühiskonna väärtusorientatsioonide kujundamisele, avatud hoiakute suurendamisele ning eesti keelest erineva emakeele ja kultuuriga püsielanike ja uussisserändajate lõimumise jätkuvale toetamisele ühiskonnas. Koostöös mitmete ministeeriumite ja organisatsioonidega ning kaasatud partneri abiga on loomisel ühtne kommunikatsiooniplaan, mis mh toetab piirkondlikke arutelusid rände ja lõimumisega seotud teemadel. Ühiskonna sidusus sõltub ka eestlaste kaasamisvalmidusest. Senisest palju enam tuleb pakkuda tegevusi, mis kaasavad ka eestlased ning soodustada eri rahvusrühmade omavahelist suhtlemist. Jätkuvalt tuleb toetada eesti meediakanaleid, mis pakuvad vene- ja ingliskeelset informatsiooni ning tõstavad seeläbi teistest rahvustest inimeste teadlikkust Eesti ühiskonnas toimuvast.

Keeleõpe ja lõimumiskoolitused

Riiklik, täiskasvanutele tasuta eesti keele õppe pakkumine ei vasta nõudlusele. Keeleõpe pakkumist takistavad pikad ootejärjekorrad, heal tasemel õpetajate vähesus, ebaühtlane juurdepääs keeleõppele, info puudus. Ebapiisavalt on tähelepanu pööratud eesti keele praktiseerimisele keelekeskkonnas.

Rahvuskaaslased

Suuremat tähelepanu vajab diasporaapoliitika – seda nii Eesti diasporaa tagasipöördumisel kui ka koostöö rahvuskaaslastega.

Programmiperioodi olulisemad tegevussuunad ja uued algatused:

Vähemusrahvuste kultuuriautonoomia ja rahvuskultuurid

- Jätkatakse rahvusvähemuste kultuuriseltside ja nende katusorganisatsioonide ning vähemustrahvuste kultuuriomavalitsuste toetamist.
- Jätkub 2019. aastal Kultuuriministeeriumi käivitatud ja Euroopa Komisjoni toetatud romade lõimumist toetav projekt ESTROM 2¹⁶, et edendada lõimumise sidusrühmade, romade, kohalike omavalitsuste ja riigiinstitutsioonide koostööd ja dialoogi.

Nõustamis- ja infosüsteem

- Rahvuskaaslaste tagasipöördumise sujuvamaks muutmiseks loodi 2019. aastal INSA juurde vastav nõustamise tugiüksus. Tugiüksuse eesmärk on kohanemisteenuste väljatöötamine ja tugivõrgustiku loomine tagasipöördumise soodustamiseks, sh koostöö kohalike omavalitsustega.

Koostöö- ja kommunikatsioonitegevused

- Tihendatakse eri rahvustest inimeste omavahelisi kontakte, milleks arendatakse teenuseid spordi ja kultuuri valdkonnas.

---

¹⁶ <https://www.eestiromad.com/>

Keeleõppe- ja lõimumiskoolitused

- Tõhustatakse eesti keele omandamist. Eesti keele oskajate ja aktiivselt kasutajate hulk kasvab. Kõikidele soovijatele on tagatud kvaliteetne eesti keele õpe ja motiveeriv suhtluskeskkond. Aidatakse kaasa eesti keele majade rakendamisele. Eesti keele majad on loodud INSA üksusena Tallinnasse ja Narva, kus eesti keele õpe ja seda toetavad teenused käivituvad selleks sisseseatud ruumides tervikmahus 2019. aastal. Eesti keele majades korraldatakse tasuta eesti keele kursusi ja muid tegevusi, mis võimaldavad keelt vahetult kasutada.
- Jätkatakse täiskasvanutele eesti keele õpet pakkuvate õpetajate täiendkoolitustega, suuremat tähelepanu vajavad ka mitteformaalsed keeleõppegevused eesti keele praktiseerimiseks. Vajalikud on investeeringud IT-lahendustesse, et luua täiendavaid keeleõppevõimalusi.
- Eesmärgiga suurendada vene ja eesti õppekeele üldhariduskoolide õpilaste vanuses 15-18 eluaastat kommunikatiivset keeleoskust, korraldatakse neljanädalasi õpilasvahetusi eri õppekeele üldhariduskoolide vahel. Õpilasvahetused toetavad käimasolevat haridusreformi ja üleminekut gümnaasiumiastmes eestikeelsele õppekeelele. Vene õppekeele koolid vajavad eestikeelset kultuuriruumi tundvaid spetsialiste, kes aitavad korraldada koolides eesti ajalugu ja kultuuri tutvustavaid programme ja arendada meedia-alast kirjaoskust. ^{*17}

Rahvuskaaslased

- Välismaal tegutsevad eesti kultuuriseltsid aitavad oma tegevuse kaudu kaasa eesti keele ja kultuuri hoidmisele ja arengule maailmas, Eesti kultuurisündmuste vahendamisele ning Eesti riigiga ühtekuuluvustunde kujundamisele väliseesti kogukondades. Suunatakse täiendavaid vahendeid väliseesti noorte kultuuritegevustesse. Toetusmeedet rakendab INSA. Meede aitab kaasa Eesti maine ja mõjukuse kasvule välismaal, Eesti kultuuri rahvusvahelistumisele ja ekspordipotentsiaali realiseerimisele. Rahvuskaaslaste koostöövõrgustike tekke toetamiseks korraldatakse kootöötegevusi ja suviseid õppelaagreid 18-16-aastastele väliseesti noortele. *
- Aastaringelt hoitakse rahvuskaaslaste võrgustikku töös GlobalEstonian.com veebiportaali kaudu, mis on alates 2019. aasta detsembrist üle antud INSAle.

ESF

- 2020. aastal valmistatakse ette uus ESFi periood, mille raames taotleb Kultuuriministerium koos partnerministeriumitega raha lõimumise valdkonna tegevuste läbiviimiseks. Kultuuriministerium vastutab järgmiste poliitikainstrumentide eest: avalikkuse teavitamine rände-, kohanemis- ja lõimumisteemadel; keeleõppe- ja lõimumiskoolitused (sh tegevused keele praktiseerimiseks); uussisserändajate, sh tagasipöördujate, kohanemise toetamine kohalikul tasandil; kogukondade vahelised kontaktid; side riigiga; sotsiaalmajanduslike lõhede vähendamine.

Teenused:

Vähemusrahvuste kultuuriautoomia toetamine

---

¹⁷ Tärniga tähistatud tegevused eeldavad 1. märtsi 2020. aasta seisuga lisarahastust.

Vähemusrahvuse kultuuriomavalitsuste toetamine vähemusrahvuse kultuuriautonoomia seadusest tulenevate eesmärkide täitmiseks. Teenuse sihtrühm on vähemusrahvuse kultuuriomavalitsused, kes vastavad vähemusrahvuse kultuuriautonoomia seaduses ettenähtud kultuuriomavalitsuse tingimustele. Teenuse eesmärk on luua tingimused kultuuriomavalitsustele vähemusrahvuse kultuuriautonoomia seadusest tulenevate eesmärkide täitmiseks seaduse ajakohastamise ning riigieelarvest eraldatavate toetuse kaudu.

Rahvuskultuuride toetamine

Toetatakse partnerorganisatsioone rahvuskultuuride säilitamiseks ja edendamiseks. INSA rakendab Kultuuriministeeriumi taotlusvoore rahvusvähemuste katusorganisatsioonide tegevustoetuseks, samuti jagatakse rahvusvähemuste organisatsioonidele projektitoetusi.

Nõustamis- ja infosüsteemi elluviimise toetamine

INSA nõustamis- ja infosüsteemi arendamise ja rakendamise toetamine. Teenuse kasutamisega tagatakse teenuses osalejatele (vähelõimunud püsielanikud, uussisserändajad, tagasipöördunud, nõustajad, kes töötavad teiste ministeeriumide valitsemisalades, kohalikud omavalitsused) lõimumiseks vajaliku informatsiooni kättesaadavus.

Koostöö- ja kommunikatsioonitegevuste toetamine

Partnerorganisatsioonide toetamine koostöö edendamiseks. Kultuuri ja spordi valdkonna projektide elluviimise toetamine Eesti eri piirkondades INSA rakendatavate taotlusvoorude kaudu. INSA kaudu edendatakse lõimumisega tegelevate ja lõimumist toetavate organisatsioonide koostööd, tihendatakse rahvastevahelisi kontakte Eestis, suurendatakse ühist infovälja ja teadlikkust kultuurilisest mitmekesisusest.

Keeleõppe- ja lõimumiskoolituste pakkumise toetamine

INSA korraldatavate lõimumise koolitusmoodulite (kodakondsuseksamiks ettevalmistuse mooduli, kultuurimooduli, keeleõppemooduli (eesti keele oskuse A1-, A2-, B1-, B2- ja C1- taseme kursused ning keeleline ja kultuuriline kümbel)) toetamine. INSA loodud eesti keele majade üksuse põhitegevuse ja Tartu Ülikooli eesti keele õpetamisega seotud tegevuste toetamine. Toetuse kaudu edendatakse vähelõimunud püsielanike ja uussisserändajate eesti keele oskust, ettevalmistust Eesti kodakondsuseksamiks ning nende osalemist Eesti kultuuri- ja ühiskonnaelus, täiskasvanute eesti keele õpetajate täiendkoolitusi.

Rahvuskaaslaste toetamine

Välismaal elavate eestlaste lastele ja noortele keelelaagrite korraldamise toetamine INSAle eraldatud toetuse kaudu. Välismaal elavate eestlaste kultuuriprojektide läbiviimise ja tagasipöördujate toetamine INSA rakendatavate taotlusvoorude kaudu. Partnerorganisatsioonide toetamine.